

Veřejné statky a společenský blahobyt

Autorka: Aija Kosk

Klíčová slova: blahobyt, veřejné statky, společné statky, free-rider problem, externality, sociální blahobyt, sociální stát, liberální sociální stát, sociálnědemokratický sociální stát, konzervativní sociální stát

Obsah

1. Přehled.....	2
2. Základní informace.....	3
Úvod.....	3
Blahobyt.....	3
Soukromé, klubové, společné a veřejné statky.....	4
Problémy spojené se spotřebou společných a veřejných statků.....	6
Sociální péče a sociální stát.....	8
Tři hlavní typy sociálních států.....	9
Jak měřit blahobyt.....	10
Shrnutí.....	11
Glosář.....	13
Odkazy.....	15
3. Školící materiály.....	16
Metodika.....	16
Aktivity 1: Seznam mých potřeb.....	17
Aktivity 2: Rozlišování základních potřeb, sociálních potřeb a přání.....	18
Aktivity 3: Soukromé statky, klubové statky, kolektivní statky, veřejné statky.....	19
Aktivity 4: Problémy spojené se spotřebou společných a veřejných statků.....	20
Aktivity 5: Sestavení seznamu služeb sociální péče poskytovaných v mé zemi.....	21
Aktivity 6: V jakém společensko-politickém systému žiji?.....	22
Aktivity 7: Jaká doporučení byste sdělili vládě své země?.....	23
4. Interaktivní výuka.....	24
Kvíz.....	24

1. Přehled

Obecně platí, že státy jsou vytvářeny lidmi s cílem zvýšit jejich blahobyt. V evropském kulturním prostoru je blahobyt založen na dobrém zdraví, pohodlných životních podmínkách, osobní svobodě, bezpečných pracovních podmínkách a zárukách v případě nezaměstnanosti. Tyto prvky blahobytu lze rozdělit na ekonomický blahobyt a obecný kulturní blahobyt, které jsou zase spojeny se základními společenskými hodnotami. Blahobytu lze dosáhnout uspokojením potřeb lidí a/nebo odstraněním jejich zbytečných přání.

Na základě ekonomických principů vyžaduje uspokojování potřeb lidí spotřebu různých druhů zboží a služeb. Mnohem méně si uvědomujeme, že blahobyt závisí na spotřebě zboží, ale také na kvalitě našeho sociálního a přírodního prostředí. Pocit bezpečí vytváří stát s nezávislým soudnictvím, svobodnými médii, vnitřní a vnější bezpečností zaručenou policií a armádou, státní podporou vzdělávání, vědy, dopravy, ochrany životního prostředí a kultury a fungujícím systémem sociálního zabezpečení. Všechny výše uvedené statky a služby se nazývají "veřejné" nebo "společné statky". Z hlediska tržního hospodářství jsou veřejné a společné statky tržním selháním. Podle neoklasické ekonomie by řešením tohoto problému bylo přeměnit veřejné a společné statky na statky soukromé. Podle keynesiánské ekonomie musí vláda zasáhnout a sama organizovat nabídku veřejných a společných statků. To, jak vláda organizuje nabídku veřejných a společných statků, závisí na vládní politice.

Sociální blahobyt je systém zaměřený na zajištění různých svobod ve společnosti a na vytváření lepších příležitostí pro hospodářský rozvoj prostřednictvím rozvoje lidských zdrojů. K dosažení tohoto cíle stát organizuje distribuci veřejných a společných statků. Sociální péče zahrnuje také systém sociálního zabezpečení, který podporuje lidi v případě nemoci, pracovních úrazů, pracovní neschopnosti a nezaměstnanosti. Stát, který přebírá odpovědnost za sociální zabezpečení, se nazývá sociální stát.

Způsob, jakým vlády organizují poskytování veřejných a společných statků, závisí na politickém přístupu vlády. Konkrétní cíle, které si vláda zvolí, aby zvýšila blahobyt svých občanů, a prostředky, které k tomu použije, závisí na společensko-politických názorech vládnoucí strany nebo koalice. Dánský sociolog G. Esping-Andersen (1990) na základě sociálně-politických přístupů vytvořil tři hlavní klastry sociálního státu: liberální, sociálnědemokratický a konzervativní.¹

Po osvojení tohoto studijního materiálu má studující přehled o tom, jak je definován blahobyt a spotřební statky, na nichž závisí; proč si trh nedokáže poradit s distribucí veřejných a společných statků; jaké jsou možnosti řešení těchto tržních selhání; a jak jsou sociální státy klasifikovány podle toho, jak řeší poskytování veřejných a společných statků. Na závěr je žák schopen vnímat, jak vláda jeho země organizuje poskytování veřejných a společných statků, a zlepšil si dovednost informovaně se rozhodnout v příštím kole voleb.

---

¹ Esping-Andersen, G., 1990

2. Základní informace

Úvod

Cílem všech vlád je nebo by mělo být zvyšování blahobytu jejich občanů. Obecně blahobytnost znamená, že se prostě cítíme dobře. Blahobytnost lze dosáhnout uspokojením potřeb a/nebo odstraněním zbytečných přání a snů. Z ekonomického hlediska "uspokojování potřeb" znamená usnadnění spotřeby různých druhů zboží. Existují různé možnosti klasifikace nebo seskupování statků. Zde rozdělujeme statky na druhy na základě dvou charakteristik: soupeření a vyloučení. Na základě existence či neexistence těchto charakteristik lze statky rozdělit do čtyř tříd: soukromé statky, klubové statky, společné statky a veřejné statky. Tržní ekonomika je relativně úspěšná při poskytování soukromých a klubových statků, ale selhává při poskytování veřejných a společných statků. Tato situace se nazývá selhání trhu. V tržní ekonomice se řešením tržních selhání zabývají vlády. Organizace rozdělování veřejných a společných statků závisí na sociálně-ekonomické politice vlády. Podle Esping-Andersena (1990) může být takový přístup liberální, sociálnědemokratický nebo korporativně-konzervativní.

Hlavním cílem tohoto studijního materiálu je poskytnout přehled o tom, jak různé typy sociálních států řeší poskytování veřejných a společných statků, a tím zvyšují blahobytnost občanů. K dosažení tohoto cíle se budeme zabývat následujícími tématy:

1. Jak vysvětlit blahobytnost?
2. Jak probíhá klasifikace statků a služeb na základě soupeření a vyloučení?
3. Problémy s nabídkou společných a veřejných statků.
4. Sociální blahobytnost a sociální stát.
5. Tři typy sociálních států a jejich vize poskytování veřejných a společných statků.
6. Jak měřit blahobytnost a úspěšnost politik sociálního zabezpečení.

Blahobytnost

V každém ekonomickém systému se firmy zaměřují na maximalizaci svého zisku a domácnosti na maximalizaci svého blahobytu.² Podle publikace Psychology Today je blahobytnost prožitkem zdraví, štěstí a prosperity. Zahrnuje dobré duševní zdraví, vysokou životní spokojenost, pocit smyslu nebo účelu a schopnost zvládat stres. Obecněji řečeno, pohoda je prostě dobrý pocit.³ V evropském kulturním prostoru je blahobytnost založen na následujících hodnotách: dobré zdraví, pohodlné životní podmínky, osobní svoboda, bezpečné pracovní podmínky a záruky v případě nezaměstnanosti. Tyto prvky blahobytu lze rozdělit na ekonomický (ekonomický blahobytnost) a všeobecný kulturní blahobytnost, které jsou zase spojeny se základními společenskými hodnotami.^{4,5,6} Blahobytnost lze dosáhnout uspokojením společenských potřeb a/nebo odstraněním zbytečných přání lidí.

Zjednodušený schematický přehled našich potřeb je znázorněn na Maslowově hierarchii potřeb na obrázku 1. Abraham H. Maslow (1908-1970) byl americký psycholog, který se nejvíce proslavil teorií

² Kerem, K., Randveer, M., 2007

³ Psychology Today (05.05.2020)

⁴ Sutrop, M., 2016

⁵ Stiglitz, J. E., Sen, A., Fitoussi, J.-P. 2009

⁶ OECD Better Life Index (25.08.2020)

psychického zdraví, jež předpokládá prioritní uspokojování vrozených lidských potřeb, které vrcholí seberealizací.

Obrázek 1. Maslowova hierarchie potřeb⁷

Podle Maslowovy hierarchie potřeb je lidská pohoda založena na uspokojení fyziologických potřeb a potřeb bezpečí. Fyziologické potřeby jsou potřeby, bez kterých nemůžeme žít (jídlo, voda, vzduch, spánek atd.), a potřeby bezpečí zahrnují pocit bezpečí (fyzické a finanční zabezpečení, jistota zaměstnání, zdraví). Tyto dvě skupiny potřeb se také nazývají základní potřeby. Když jsou základní potřeby uspokojeny, člověk usiluje o realizaci svých sociálních potřeb. Všichni vyhledáváme sociální vazby s přáteli a rodinou a chceme, aby si nás druzí vážili. Přitom se snažíme zvýšit svou sebeúctu a sebedůvěru. Seberealizace je realizace plného potenciálu člověka. Jedná se o nejvyšší stupeň hierarchie, o který usilujeme.⁸

Potřeby a přání jsou bohužel často zaměňovány za synonyma, a tak se používají zaměnitelně. Ve skutečnosti potřeba označuje něco, co je nutné k přežití, a touhy se vztahují k věcem a jevům, po kterých lidé v životě touží. Přežití člověka není ohroženo, pokud není schopen naplnit své touhy, zejména vzhledem k tomu, že touhy jsou nekonečné, protože nikdy nejsme zcela uspokojeni. Lze říci, že touhy narušují naši sebeúctu a v konečném důsledku dokonce snižují náš blahobyt.⁹ Zároveň se všichni lidé snaží naplnit své potřeby, ale také své touhy, aby byli šťastní.

Z ekonomického hlediska lidé potřebují spotřebovat různé druhy zboží a služeb, aby uspokojili své základní a sociální potřeby. V následujících kapitolách se budeme zabývat tím, na základě jakých charakteristik jsou statky klasifikovány a zda trh zvládne distribuci těchto statků.

Soukromé, klubové, společné a veřejné statky

Těmito dvěma charakteristikami jsou **rivalita** a **vyloučitelnost**.¹⁰ V ekonomii se o zboží říká, že je rivalitní, pokud jeho spotřeba jedním spotřebitelem brání současné spotřebě jinými spotřebiteli nebo pokud spotřeba jednou stranou snižuje schopnost jiné strany spotřebovat jej. Zboží je považováno za nekonkurenční, jestliže pro jakoukoli úroveň výroby jsou náklady na jeho poskytnutí dalšímu

⁷ Professional Academy, (08.05.2020)

⁸ Ibid

⁹ Purju, A., 2004

¹⁰ Mnmeconomics (30.09.2020)

jednotlivci nulové. Pokud si koupíte láhev vody a vypijete ji, nikdo jiný ji nemůže vypít. Pokud si koupíte počítač, nikdo jiný si nemůže koupit stejný počítač. Láhev vody a počítač jsou konkurenční zboží. Pokud si však před domem vytvoříte krásný záhon a nemáte plot, lidé na ulici se na váš záhon rádi dívají. Krásný záhonek není konkurenční, protože nezáleží na tom, kolik lidí se na něj dívá, "nevyužívají ho".

Zboží se nazývá vyloučené, pokud je možné zabránit lidem, kteří za něj nezaplatili, aby k němu měli přístup. Oproti tomu je zboží nevyloučitelné, pokud spotřebitelům, kteří za něj nezaplatili, nelze zabránit v přístupu k němu. Například ke vstupu do kina potřebujete vstupenku, proto je kino vyloučitelné. Ulice a pouliční osvětlení však vyloučit nelze, protože z osvětlených ulic má prospěch každý, kdo jde v noci po ulici. Není možné, aby uživatelé osvětlených ulic platili za chůzi po ulici a těm, kteří neplatí, zakázat chůzi po osvětlených ulicích.

Na základě existence či neexistence těchto dvou charakteristik se zboží dělí na čtyři typy:¹¹

1. Soukromé zboží
2. Veřejné statky
3. Klubové statky
4. Společné statky

Obrázek 2 ukazuje vznik těchto čtyř skupin statků na základě soupeření a vyloučení spolu s příklady. Většina statků, o kterých lidé obvykle uvažují, je vyloučitelná a zároveň soupeří ve spotřebě, jinými slovy, prodávající je schopen zabránit spotřebitelům v přístupu k výrobku. Tyto statky se nazývají **soukromé statky**. Soukromými statky jsou například mobilní telefony, oblečení, automobily, ledničky, hodinky, spotřební zboží a soukromé služby, jako jsou kadeřnické a kosmetické služby atd. Distribuce soukromých statků probíhá na trhu v důsledku nabídky a poptávky.

Klubové zboží je vyloučené, což znamená, že spotřebitel nemůže výrobek používat, pokud za něj přímo nezaplatí. Klubové statky jsou nerivalitní, což znamená, že spotřeba jednou osobou nebrání ostatním v jeho spotřebě. Klubovými statky jsou například Wi-Fi, internet, satelitní televize, soukromé parky, soukromé silnice atd. Klubové statky jsou zpravidla k dispozici členům klubu a vyloučení je založeno na zaplacení členského poplatku.

Společné statky se vyznačují nevyloučitelností a soupeřením. Nevyloučitelnost znamená, že je prakticky nemožné zabránit spotřebě těchto statků těmi, kteří za ně nezaplatili. Tyto statky jsou však rivalitní - čím více jich jedna osoba spotřebuje, tím méně jich mají k dispozici všichni ostatní. Například rybolov ve volné přírodě je považován za nevyloučitelný, protože je nemožné zabránit ostatním, aby tam lovili, a je rivalitní, protože čím více jedna osoba loví z divokého jezera, tím méně je ho k dispozici ostatním (viz obr. 2).

Veřejné statky se vyznačují nevyloučitelností a nesoupeřivostí. To znamená, že jakmile je užitek jednou zpřístupněn jednomu spotřebiteli, každý další spotřebitel nesnižuje možnost ostatních mít z něj užitek a je prakticky nemožné vyloučit neplatíče. Obrana státu je jedním z reprezentativních příkladů veřejného statku, neboť není možné selektivně chránit platící zákazníky před vojenskými

---

¹¹ BoyceWire. Behavioural economics (30.09.2020)

útoky a jedna osoba, která spotřebovává obranu státu (tj. je chráněna), neztěžuje ostatním, aby ji spotřebovali také (viz obr. 2).

	Excludable	Non-Excludable
Rivalrous	Private Goods Food, clothes, cars and other consumer goods	Common Goods Fish, timber, coal
Non-Rivalrous	Club Goods Cinemas, private parks, satellite TV	Public Goods air, national defence

Obrázek 2. Čtyři typy ekonomických statků a služeb. (Zdroj: <https://boycewire.com/>)

Nejnámějšími veřejnými a/nebo společnými statky a službami jsou například ovzduší, ozonová vrstva, oceány, skleníkový efekt, dále státní správa a samospráva, tvorba soudního prostoru a justice, obrana státu, zajištění veřejného pořádku, zajištění mezinárodní reprezentace země a občanství. Příklady statků a služeb, které mohou být veřejnými, společnými nebo soukromými statky, jsou: silnice a ulice, světelná signalizace, muzea, historické budovy, ale také ochrana životního prostředí, zdravotní služby, vzdělávací služby, síť sociální ochrany, kultura atd. Většinu statků a služeb klasifikovaných jako společné statky je však možné změnit na soukromé nebo klubové statky.

V další kapitole se budeme zabývat problémy spojenými s nabídkou a spotřebou společných a veřejných statků.

Problémy spojené se spotřebou společných a veřejných statků

Pozoruhodným rysem veřejných a společných statků je, že volné trhy jich produkují méně, než je společensky žádoucí. Je to proto, že veřejné a společné statky trpí tzv. problémem volného pohybu. Problém "**free-rider**" je typem tržního selhání, ke kterému dochází, když ti, kteří mají prospěch z výrobků nebo služeb, za ně neplatí nebo platí nedostatečně. Zároveň není možné vyloučit neplatící z přístupu k těmto statkům nebo z jejich užívání. Veřejné a společné statky tak mohou být nedostatečně produkovány, nadměrně využívány nebo degradovány. Navíc, pokud jsou mezní náklady na obsluhu

jednoho dalšího zákazníka v podstatě nulové, je společensky optimální nabízet produkt za nulovou cenu. Výroba veřejných statků tedy není obchodním modelem, a proto soukromé trhy nemají motivaci je poskytovat.¹²

Protože veřejné a společné statky nemají nabídku v tržním smyslu, jejich cena se na trhu netvoří. Ve společnosti existuje poptávka po těchto statcích, v jejímž důsledku lze ocenit hodnotu těchto statků. Čím vyšší je hodnota těchto statků ve společnosti, tím větší je poptávka a tím větší je tlak na spotřebu těchto statků, což v konečném důsledku vede k nadměrné spotřebě veřejných a společenských statků, kterou G. Hardin (1968) vysvětluje jako "tragédii společného dobra".

"Tragédie společných statků" je ekonomický problém, při kterém má každý jedinec motivaci spotřebovat zdroj na úkor ostatních jedinců. To vede k nadměrné spotřebě, nedostatečným investicím a konečnému vyčerpání zdroje. Protože poptávka po zdroji převyšuje nabídku, každý jedinec, který spotřebuje další jednotku, přímo poškozuje ostatní, kteří již nemohou spotřebovat. "Tragédie společných statků" nastává, když jednotlivci v honbě za osobním ziskem zanedbávají blaho společnosti.¹³

Nadměrná spotřeba veřejných statků vede ke **znečištění a škodám způsobeným znečištěním**. Znečištění je vnášení znečišťujících látek do přírodního prostředí, které způsobují nepříznivé změny nebo škody způsobené znečištěním. Znečištění může mít podobu chemických látek nebo energie, jako je hluk, teplo nebo světlo. Mnoho činností, které jsou pro lidi užitečné, produkuje znečištění: spalování uhlí za účelem výroby elektřiny znečišťuje ovzduší; průmysl i domácnosti produkuje odpadky a splašky, které mohou znečistit půdu a vodu; pesticidy se vyluhují do podzemních vod, řek a jezer a poškozují volně žijící živočichy. Znečištěný vzduch, půda a voda způsobují různé škody způsobené znečištěním, například různé lidské nemoci, poškození budov a staveb, ničení přírody atd. Škody způsobené znečištěním v peněžním vyjádření se nazývají **externí náklady**. Přesněji řečeno, externí náklady jsou náklady, které jednotlivci, společnosti nebo komunitě vznikají v důsledku ekonomické transakce, na níž se přímo nepodílejí.¹⁴ Nadměrná spotřeba veřejných a společných statků, která vede k externím nákladům, proto může vést ke snížení blahobytu společnosti.

Ekonomové navrhují dva způsoby, jak řešit problém "free-rider" a problém externích nákladů:

- Podle neoklasického přístupu by vláda měla organizovat přeměnu veřejných a společných statků na soukromé statky.
- Podle keynesiánského přístupu by vláda měla sama organizovat rozdělování veřejných a společných statků pomocí různých "příkazových a kontrolních" opatření.

Rozhodnutí o tom, jakým způsobem by měla vláda zasahovat do poskytování veřejných a společných statků, by mělo vycházet z analýzy, zda přínosy spotřeby těchto statků převažují nad společenskými náklady spojenými se zdaněním. Taková analýza však není vždy prováděna, místo toho o ní rozhodují

---

¹² ThoughtCo. Social Sciences (12.10.2020)

¹³ Hardin, G. (05.05.2020)

¹⁴ Economics Online. External costs. (12.05.2020)

ti, kteří mají politickou moc. Následující kapitoly popisují různé politické přístupy k organizaci rozdělování veřejných a společných statků.

Sociální péče a sociální stát

Sociální péče je druh státní podpory, jejímž cílem je zajistit členům společnosti uspokojení základních potřeb.¹⁵ Často se **sociální zabezpečení** používá jako synonymum pro sociální zabezpečení, ale ve skutečnosti sociální zabezpečení zahrnuje pouze systém státní podpory v nemoci, při pracovních úrazech, pracovní neschopnosti a nezaměstnanosti. Nástroji souvisejícími se sociálními dávkami mohou být jak dávky, tak služby. Stát, který přebírá odpovědnost za sociální zabezpečení, se nazývá **sociální stát**.

Historicky se úloha státu omezovala na poskytování pomoci těm, jejichž potřeby nemohly uspokojit instituce jako rodina, trh nebo dobrovolná služba, např. církve. Stát nebyl přímo odpovědný za zajištění sociálního zabezpečení a blahobytu lidí. V důsledku společenských změn, k nimž došlo na konci 19. a na počátku 20. století, se role státu a jeho zásahů do života lidí začala výrazně zvyšovat.¹⁶ Historie moderního sociálního státu sahá do 40. let 19. století, kdy Otto von Bismarck, německý kancléř, zavedl v některých německých zemích starobní důchody, úrazové pojištění a lékařskou péči. Tyto programy byly zavedeny proto, aby se snížila emigrace dělníků do Spojených států, kde byly vyšší mzdy, ale sociální péče neexistovala.¹⁷ Postupem času se potřeby lidí rozšiřovaly, a kromě sociálního zabezpečení se vlády ujaly organizace nových oblastí, jako je zdravotnictví, školství a věda, doprava, ochrana životního prostředí, zemědělství, kultura atd. Vlády rozšířily své aktivity i na sociální oblast a vznikl koncept sociálního státu.

Sociální stát není určen pro chudé, jeho cílem je chránit lidi před chudobou. Pojem "sociální stát" je v literatuře definován různě. Esping-Andersen (1999) tvrdí, že po druhé světové válce zahrnoval sociální stát především státní zásahy, které měly snížit ekonomickou nejistotu, kterou lidé zažívali během "neaktivních" let života.¹⁸ Pestieau (2006) se zaměřuje na vymezení funkcí sociálního státu. Kromě zmírňování sociálních rizik poskytuje sociální stát také sociální pomoc a podporuje vzdělávání. Sociální stát se tedy nezabývá pouze "neaktivními" občany, ale také např. nízkopříjmovými rodinami s velkým počtem dětí apod.¹⁹ Podle Sandma (1995) lze na sociální stát nahlížet ze dvou hledisek: (1) sociální stát označuje tu část veřejného sektoru, která se zabývá přerozdělováním prostřednictvím sociálního zabezpečení a poskytováním sociálních dávek, které mají silnou přerozdělovací funkci, jako je vzdělávání a zdravotnictví; (2) obecně popisuje hospodářskou a sociální politiku země, která upřednostňuje snižování nerovností a ochranu jednotlivce před sociálními riziky, jako je ztráta zaměstnání nebo nemoc.²⁰

---

¹⁵ Encyclopedia Britannica (10.10.2020)

¹⁶ Ware, A., Goodin, R. E., 1990

¹⁷ Boundless Political Science (5.10.2020)

¹⁸ Esping-Andersen, G., 1999

¹⁹ Pestieau, P., 2006

²⁰ Sandmo, Agnar., 1995

Další kapitola obsahuje stručný přehled různých typů sociálních států a způsobu, jakým definují a organizují nabídku veřejných a společných statků a služeb.

Tři hlavní typy sociálních států

Obecným předpokladem (alespoň v teorii) je, že všechny státy jsou určeny k tomu, aby svým obyvatelům poskytovaly fyzickou bezpečnost, práva a svobody. Organizace poskytování veřejných a společných statků je důležitým úkolem k dosažení tohoto cíle. Způsob, jakým to země dělají, závisí na názorech vlády na sociální zabezpečení

V roce 1990 dánský sociolog G. Esping-Andersen vypracoval model pro zařazení států blahobytu do tří hlavních skupin: sociálnědemokratické, liberální a korporativně-konzervativní.²¹ Tato klasifikace je založena na dvou klíčových faktorech: (1) komodifikace, tj. míra závislosti poskytování služeb péče na trhu, a (2) míra kolektivního přidělování. K vytvoření indexu autor použil ukazatele politiky starobních důchodů, zdravotní péče a pojištění v nezaměstnanosti. Kromě tohoto indexu byly použity různé ukazatele sociální péče a byla ověřena shoda zemí se získanými výsledky.²²

Podle této studie jsou Austrálie, Kanada, Japonsko, Švýcarsko a Spojené státy liberálními sociálními státy, Rakousko, Belgie, Francie, Německo a Itálie konzervativními sociálními státy a Dánsko, Finsko, Nizozemsko, Norsko a Švédsko sociálně demokratickými sociálními státy. O deset let později R. E. Goodin, B. Headey, R. Muffels a H.-J. Dirven (1999) rovněž rozdělili sociální státy do těchto tříd a v zásadě zopakovali výsledky Esping-Andersena (1990).²³

Liberální sociální systém upřednostňuje hospodářský růst. Tento systém se vyznačuje skromnými univerzálními transfery nebo plány sociálního pojištění. Sociální dávky pokrývají spíše potřeby nízkopříjmové pracující třídy. Nárok na dávky je obvykle stigmatizován a prahy podpory jsou navrženy tak, aby si lidé nevybírali sociální pomoc místo práce. Cílem tohoto systému je vytvořit situaci, kdy by každý, kdo může vykonávat placenou práci, tak činil, aby si zajistil vlastní blahobyt. V liberálním sociálním státě je chudoba i sociální stratifikace vysoká. Pozitivními hodnotami tohoto systému jsou rovnost příležitostí, konkurence a sociální práva.²⁴

Sociálnědemokratický systém sociálního zabezpečení je vysoce rovnostářský ve svém účelu a nápadně univerzální ve svém politickém stylu. Sociální demokraté neusilují pouze o vymýcení chudoby, ale obecně usilují o podporu sociální rovnosti. Pro tento systém jsou charakteristické vysoké sociální výdaje, dekomodifikace sociálních práv a sociální stratifikace. Stát se také podílí na péči o děti, seniory a bezmocné. Všichni obyvatelé země jsou tak napojeni na jeden univerzální systém pojištění, z něhož každý dostává podporu závislou na výdělku a kde mají všichni stejná práva bez ohledu na postavení nebo pohlaví. Takový systém vytváří mezi občany solidaritu se státem, protože všichni jsou na státu závislí, cítí se také povinni platit daně na udržení systému.

---

²¹ Esping-Andersen, G., 1990

²² Ibid

²³ Goodin, R. E.; Headey, B., Muffels, R., Dirven, H.-J., 1999

²⁴ Ibid

Vysoké sociální náklady mohou mít zároveň negativní důsledky, například záměrnou touhu být nezaměstnaný a pobírat dávky. Pozitivní skutečností je, že vytváření příznivých podmínek pomáhá člověku rychle se přizpůsobit měnící se situaci. Vědomí, že v případě nehody nebo ztráty zaměstnání je k dispozici náležitá podpora, snižuje citlivost jednotlivce na riziko. Systém zdravotního pojištění je důležitý pro rozvoj zdraví v celé zemi. Pokud je člověk nemocný a nemocenská dávka je slušná, volí občan nejrozumnější možnost – zůstává doma, aby se uzdravil.²⁵

V **korporativně-konzervativním systému** je trh jako potenciální garant blahobytu marginalizován a garance sociálních práv není považována za reálnou alternativu k dosažení materiálního blahobytu. Tento systém usiluje o zachování sociálních hierarchií a sociálních statusů. Protože se stát zaměřuje na udržování statusových rozdílů, není redistribuční účinek státu významný. Tento systém je většinou ovlivněn církví a usiluje o zachování tradičních rodinných hodnot. V tomto systému je rodina hlavním poskytovatelem sociálních služeb. Zásah státu spočívá především v distribuci finanční podpory rodinám, které musí zajistit fungování sociálních služeb. Sociální zabezpečení obvykle vylučuje nezaměstnané ženy, ale rodinné dávky zvýhodňují matky. Mateřské školy a další instituce poskytující pečovatelské služby jsou většinou málo rozvinuté.²⁶

Bez ohledu na to, zda je postoj státu k sociálním dávkám liberální, sociálnědemokratický nebo konzervativní, je úkolem všech zemí organizovat rozdělování veřejných a společných statků tak, aby maximalizovaly blahobyt svých občanů. Všechny vlády se zabývají správou soudů, zajišťováním policie a zajišťováním kontinuity vládnoucích institucí. Také téměř každý národ v historii měl armádu, všechny moderní státy provádějí určité činnosti v oblasti ochrany životního prostředí a podporují výzkum. Všechny vlády vynakládají prostředky na věci jako obrana, výzkum, čistota ovzduší a silnice. Zároveň se většina vlád stará také o sociální zabezpečení. Jedná se o podpory v nemoci, při pracovních úrazech, pracovní neschopnosti a v nezaměstnanosti. Všechny výše uvedené služby mají veřejný nebo společný charakter.²⁷ Rozdíly mezi jednotlivými zeměmi se projevují pouze ve volbě prostředků k dosažení cílů.

Jak měřit blahobyt

Abychom pochopili, zda země splnila svůj hlavní cíl a zvýšila blahobyt svých obyvatel, je nutné měřit blahobyt lidí. Jak to provést? Za účelem měření účinnosti systémů sociálního zabezpečení při zvyšování blahobytu občanů byly vyvinuty různé ukazatele. Nejznámějším ukazatelem je **hrubý domácí produkt** (HDP). Bohužel to není dobrý ukazatel pro měření blahobytu společnosti. Abychom získali přehled o tom, co se ve společnosti děje, je třeba kromě HDP zohlednit i sociální a environmentální vývoj, neboť nehmotný blahobyt je důležitým kritériem pro dosažení celkové pohody a štěstí lidí. K měření vývoje životního prostředí lze například použít **ekologickou stopu**, která zohledňuje dopad vzorců spotřeby a výroby na životní prostředí. Více informací o tomto ukazateli je k dispozici na adrese www.footprintnetwork.org.

Měření lidského blahobytu a výkonnosti vládních aktivit v oblasti sociálního zabezpečení je pro OECD klíčovou prioritou. Nejnovější studie OECD "**Jak se žije? 2020**" poskytuje srovnatelné statistické údaje

---

²⁵ Ibid

²⁶ Ibid

²⁷ Ibid

o tom, jak se změnil život lidí žijících v OECD a vybraných partnerských zemích. Tento rámec sociálního zabezpečení v současné době obsahuje 11 souvisejících dimenzí²⁸:

- materiální podmínky, které utvářejí ekonomické možnosti lidí (příjmy a bohatství, bydlení, práce a kvalita zaměstnání);
- faktory kvality života, které zahrnují to, jak dobře se lidé mají (a jak dobře se cítí), co umí a mohou dělat a jak zdravé a bezpečné je místo, kde žijí (zdraví, znalosti a dovednosti, kvalita životního prostředí, subjektivní pohoda, bezpečnost);
- jak jsou lidé propojeni a angažováni a jak a s kým tráví svůj čas (rovnováha mezi pracovním a soukromým životem, sociální vazby, občanská angažovanost).

Poslední průzkum provedený v roce 2018 ukazuje, že se život ve srovnání s rokem 2010 zlepšil. Lidé žijí déle, jsou bezpečnější, průměrná míra vražd v zemích OECD klesla o čtvrtinu a lidé se cítí bezpečněji, když chodí po městě. Zvýšila se míra zaměstnanosti i příjmy a lidé byli se svým životem spokojenější než v roce 2013. K poklesu blahobytu došlo v oblasti sociálních interakcí a zvýšila se také finanční nejistota. 7 % lidí uvádí, že životní spokojenost je velmi nízká, a významná menšina (13 %) zažívá v běžný den více negativních než pozitivních pocitů. Více informací naleznete na domovské stránce OECD <http://www.oecd.org/statistics/how-s-life-23089679.htm>.

Výše uvedený seznam ukazatelů pro měření blahobytu a sociální pohody není vyčerpávající. Na internetu lze nalézt širokou škálu metodik měření blahobytu.

Shrnutí

Účelem tohoto studijního materiálu bylo poskytnout přehled o tom, jak různé typy států sociálního blahobytu definují, co představuje optimální poskytování veřejných a společných statků, a řeší problém free-rider a externích nákladů. K dosažení cíle byl vysvětlen význam pojmu blahobyť. Nejjednodušší definice blahobytu je prostě dobrý pocit. Blahobytu lze dosáhnout uspokojením potřeb a/nebo odstraněním zbytečných přání. Americký psycholog Abraham H. Maslow vysvětlil, že lidská pohoda je založena na uspokojování fyziologických a bezpečnostních potřeb lidí. Když jsou základní potřeby uspokojeny, člověk usiluje o realizaci svých sociálních potřeb. Z ekonomického hlediska uspokojování potřeb vyžaduje spotřebu různých druhů statků.

Na základě rysů soupeření a vyloučení se statky dělí na soukromé, klubové, společné a veřejné. Tržní ekonomika je relativně úspěšná při poskytování soukromých a klubových statků, ale selhává při poskytování veřejných a společných statků. Z hlediska tržní ekonomiky jsou veřejné a společné statky tržním selháním, což znamená, že soukromý sektor tyto statky a služby neposkytuje. Spotřeba společných a veřejných statků je spojena s problémem "free-rider", který vede k nadměrné spotřebě těchto statků a v konečném důsledku způsobuje externí náklady pro společnost.

K vyřešení výše uvedených selhání trhu musí zasáhnout vláda. Ekonomové navrhují dva způsoby:

---

²⁸ OECD Better Policies for Better Life. How's Life? 2020 (14.08.2020)

- Podle neoklasického přístupu by vláda měla organizovat přeměnu veřejných a společných statků na soukromé statky.
- Podle keynesiánského přístupu by vláda měla sama organizovat rozdělování veřejných a společných statků pomocí různých "příkazových a kontrolních" opatření.

Způsob, jakým vlády organizují poskytování veřejných a společných statků, závisí na přístupu vládní politiky k sociálnímu zabezpečení. Liberální sociální stát upřednostňuje hospodářský růst, který umožňuje většině občanů zajistit si vlastní blahobyt. Sociálnědemokratický sociální stát usiluje o odstranění chudoby a snaží se podporovat sociální rovnost. Tento systém se vyznačuje vysokými sociálními výdaji. Obyvatelstvo země je soustředěno v systému všeobecného pojištění, z něhož jsou rozdělovány podpory založené na výdělku a univerzální sociální služby. V konzervativním systému je trh jako potenciální garant blahobytu marginalizován a sociální práva nejsou zahrnuta mezi prvky nezbytné pro dosažení blahobytu. Hlavní myšlenkou je, že zásahy státu jsou minimální, se zaměřením na peněžité dávky, které umožňují, aby sociální služby poskytovaly rodiny.

Země a sdružení zemí používají k měření výsledků a účinnosti svých sociálních politik širokou škálu ukazatelů. Příkladem takových ukazatelů je HDP, ekologická stopa, průzkum OECD "Jak se žije?" atd. Na základě výsledků země utvářejí své sociální politiky ve snaze kombinovat poskytování veřejných a kolektivních dávek tak, aby se zvýšil blahobyt jejich občanů.

Glosář

Klubové zboží

Klubové zboží je vyloučitelné, což znamená, že spotřebitel nemůže produkt používat, pokud za něj přímo nezaplatí, a je nerivalitní, což znamená, že spotřeba jedné osoby nebrání spotřebě jiné osoby.

Společné statky

Společné statky se vyznačují nevyloučitelností a rivalitou.

Vyloučitelnost

Zboží je vyloučitelné, pokud je možné zabránit lidem, kteří za něj nezaplatili, aby k němu měli přístup.

Externí náklady

Externí náklady jsou náklady, které vznikají jednotlivci, společnosti nebo společenství v důsledku ekonomické transakce, které se přímo neúčastní.

Problém volné jízdy

Problém volné jízdy spočívá v tom, že k selhání trhu dochází tehdy, když ti, kdo mají prospěch ze zboží nebo služeb, za ně neplatí nebo platí nedostatečně. Současně není možné vyloučit přístup k těmto statkům nebo jejich užívání ze strany neplatičů.

Tržní selhání

Tržní selhání je ekonomická situace definovaná neefektivním rozdělováním zboží a služeb na volném trhu.

Potřeba

Potřeba označuje něco, co je nutné k přežití.

Soukromý statek

Soukromý statek je statek, o který jednotlivci soutěží, aby získali zboží a službu, a pokud spotřeba tohoto statku jednou osobou brání spotřebě někoho jiného.

Veřejný statek

Veřejný statek je statek, který je nevyloučitelný a nekonkuruje si. Znamená to, že jednotlivci nemohou být vyloučeni z užívání a užívání jedním jednotlivcem nesnižuje dostupnost pro ostatní, nebo že zboží může být užíváno současně více než jednou osobou.

Rivalitní

Zboží je rivalitní, pokud jeho spotřeba jedním spotřebitelem brání současné spotřebě jinými spotřebiteli nebo pokud spotřeba jednou osobou snižuje možnost spotřeby jiné osoby.

Sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení zahrnuje státní systém podpory v nemoci, při pracovních úrazech, pracovní neschopnosti a v nezaměstnanosti.

Sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení je systém pro zajištění různých svobod lidí a vytváření lepších příležitostí pro hospodářský rozvoj prostřednictvím rozvoje lidských zdrojů.

"Tragédie společných statků"

Tragédie společných statků je ekonomický problém, při kterém má každý jedinec motivaci

spotřebovávat zdroj na úkor ostatních jedinců. To vede k nadměrné spotřebě, nedostatečným investicím a nakonec k vyčerpání zdroje.

Sociální péče

Sociální péče je druh státní podpory, jejímž cílem je zajistit členům společnosti uspokojení základních potřeb.

Stát blahobytu

Stát blahobytu je stát, který se zavazuje poskytovat svým občanům základní ekonomické zabezpečení tím, že je chrání před tržními riziky spojenými se stářím, nezaměstnaností, nehodami a nemocemi.

Blahobyť

V evropském kulturním prostoru je blahobyť založen na následujících hodnotách: dobré zdraví, pohodlné životní podmínky, osobní svoboda, bezpečné pracovní podmínky a záruky v případě nezaměstnanosti. Blahobyť znamená pouze cítit se dobře.

Odkazy

1. Boundless Political Science. The Welfare State. <https://courses.lumenlearning.com/boundless-politicalscience/chapter/the-welfare-state/> (5.10.2020)
2. BoyceWire. Behavioural economics. <https://boycewire.com/> (30.09.2020)
3. Encyclopedia Britannica. Social welfare program. <https://www.britannica.com/topic/social-welfare-program> (10.10.2020)
4. Esping-Andersen, G. (1999). Social foundations of postindustrial economies. Oxford: Oxford University Press
5. Esping-Andersen, G. (1990) The three worlds of welfare capitalism. Princeton: Princeton University Press,
6. Goodin, R. E., Headey, B., Muffels, R., Dirven, H.-J. (1999) The Real Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge: Cambridge University Press
7. Hardin, G. Tragedy of the Commons. <https://www.econlib.org/library/Enc/TragedyoftheCommons.html> (05.05.2020)
8. Kerem, K., Randveer, M. Mikro- ja makroökonoomika põhikursus. Tallinn: Külim, 2007
9. Lehrer, E. (2018) Politics of Public Goods. National Affairs Vol 45 <https://www.nationalaffairs.com/publications/detail/a-politics-of-public-goods>
10. Mnmeconomics. Rivalry and excludability. <https://mnmeconomics.wordpress.com/2011/10/21/rivalry-and-excludability/> (30.09.2020)
11. OECD Better Policies for Better Life. How's Life? 2020 <http://www.oecd.org/sdd/how-s-life-23089679.htm> (14.08.2020)
12. Pestieau, P. (2006). The Welfare State in the European Union: Economic and Social Perspectives. Oxford: Oxford University Press
13. Professional Academy. Maslow's hierarchy of needs. <https://www.professionalacademy.com/blogs-and-advice/marketing-theories-maslows-hierarchy-of-needs> (08.05.2020)
14. Psychology Today. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/click-here-happiness/201901/what-is-well-being-definition-types-and-well-being-skills> (05.05.2020)
15. Purju, A. (2004). Heaoluökonomika ja heaolu mõiste. Sotsiaaltrendid (6–8).. Tallinn: Statistikaamet.
16. Sandmo, A. (1995). Introduction: The Welfare Economics of the Welfare State - The Scandinavian Journal of Economics Vol. 97, iss:4, pp. 469 – 476
17. Stiglitz, J. E., Sen, A., Fitoussi, J.-P. (2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Institut national de la statistique et des économiques.
18. Sutrop, M. Kas Eesti jagab Euroopa väärtusi. RiTo 11, 2016
19. ThoughtCo. Social Sciences. <https://www.thoughtco.com/social-sciences-4133522> (12.10.2020)
20. Ware, A., Goodin, R. E. Needs and welfare. London: Sage, 1990
21. World Database of Happiness <https://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/> (3.09.2020)

3. Školící materiály

Metodika

Pro lepší pochopení teoretické části studijního materiálu "Veřejné statky a sociální blahobyt", její propojení s realitou a již existujícími poznatky se doporučuje souběžně s četbou teoretické části provádět níže popsaná cvičení. Cílem aktivního učení je rozvíjet schopnost žáka samostatně myslet a samostatně řídit své učení.

Úkolem učitele v procesu aktivního učení je vytvořit příznivé prostředí, které umožní každému žákovi dosáhnout maximálního rozvoje podle jeho schopností. Neexistuje žádný konkrétní návod, jak dosáhnout samostatného myšlení, ale existují určité podmínky, které podporují samostatné myšlení. Jsou to: čas, tolerantní atmosféra, uznání různorodosti myšlenek a názorů, aktivní účast, riskování, respekt a hodnoty. Úkolem učitele je tyto podmínky ve vyučovacím procesu vytvořit.

Samostatné myšlení vyžaduje **čas**, protože je třeba nejprve zjistit, co se o nové látce již ví; najít slova, kterými to vyjádřit, a vyvolat diskusi. Bez diskuse není možné získat zpětnou vazbu, která by vedla k rozvoji myšlení a dalšímu uvažování. U níže uvedených cvičení je uveden minimální čas na diskusi. Učitel může dobu diskuse podle potřeby prodloužit.

Ne vždy, a ne všichni žáci se odváží nebo chtějí vyjádřit své myšlenky. Od učitele se často očekává, že bude mít "správnou odpověď", i když žádná "správná odpověď" neexistuje. Úkolem učitele je vytvořit **tolerantní, podpůrnou a tvořivou atmosféru** pro diskusi související s cílem úkolu. To znamená, že žáci mají odvahu a chuť tvořit, prezentovat a rozvíjet své myšlenky a koncepty. **Aktivní účast** je pro samostatné myšlení klíčová. Když žáci pochopí, že jejich myšlení je uznáváno, zapojují se aktivněji. Zároveň je úkolem učitele dát žákům jasně najevo, že vyjadřovat své myšlenky neznámá, že smí být vulgární nebo nevhodné. Učitel může k aktivnímu učení využít níže uvedená cvičení, stejně jako je může sám vytvořit. Pokud učitel vidí, že ve skupině neprobíhá žádná diskuse nebo že probíhá diskuse, která nesouvisí s tématem úkolu, měl by skupinovou diskusi usměrnit konkrétními otázkami.

Žáci se často domnívají, že diskuse musí vést ke "správné odpovědi". **Úkolem učitele je vytvořit ve třídě atmosféru, která podporuje pluralitu názorů a nápadů**, což je základem pro samostatné myšlení. Volné myšlení může být riskantní, protože myšlenky, které se v diskusi objeví, se mohou zvláštním nebo dokonce protichůdným způsobem prolínat. Zde je důležité vysvětlení učitele, že je to přirozené. Učitel ani spolužáci by neměli během diskuse pronášet hodnotící komentáře. Brání to další diskusi. Když si žáci uvědomí, že si jejich názorů někdo váží, že učitel jejich názory respektuje, obvykle reagují zodpovědněji a pečlivěji.

Pokud jsou **učební úlohy pro žáka nedostupné** nebo mu **neposkytují dostatečnou výzvu**, nevedou k jeho rozvoji. Pokud učení na jedné straně nabízí žákovi výzvu, která prověří jeho schopnosti, a na druhé straně jistotu, že učení je dostupné, jsou vytvořeny předpoklady pro maximální rozvoj žáka. Níže popsaná cvičení by proto měla být využívána kreativně – na míru schopnostem učících se.

U cvičení je uvedeno, v jakých skupinách by mohla být prováděna. Pokud je však výuka prováděna individuálně, lze všechna tato cvičení provádět samostatně.

Aktivity 1: Seznam mých potřeb

Název aktivity	Cvičení 1. Seznam mých potřeb
Shrnutí	<p>Cvičení se provádí po seznámení s tématem, ale před výukou kapitoly 1 teoretické části.</p> <p>Obsah cvičení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Každý žák si vytvoří seznam svých potřeb. Tento seznam může obsahovat nejméně 25 (nebo více) potřeb. Každou potřebu napíše na samostatný řádek. - Každý žák diskutuje o svém seznamu potřeb s nejméně dvěma spolužáky (diskuse probíhá s každým spolužákem zvlášť). Během diskuse jsou žáci požádáni, aby svůj seznam doplnili. - Žák (žáci) může (mohou) svůj seznam prezentovat skupině. Během prezentace mohou spolužáci svůj seznam potřeb doplnit. <p>Alternativní možnost: Toto cvičení lze provést tak, že všichni žáci přijdou k tabuli a napíší jednu nebo více potřeb. Na tomto seznamu mohou být také přání a touhy. Učitel seznam neopravuje.</p>
Cíle	Žák si může všimnout potřeb.
Materiály	Papír a tužka / tabule a fixa
Čas	Minimálně 15 minut
Velikost skupiny	-
Instrukce pro učitele	Seznamy potřeb pravděpodobně obsahují přání. Nejsou zpočátku řešeny. Rozdílem mezi potřebami a přáními se zabývají následující cvičení.

Aktivity 2: Rozlišování základních potřeb, sociálních potřeb a přání

Název aktivity	Cvičení 2. Rozlišování základních potřeb, sociálních potřeb a přání
Shrnutí	<p>Cvičení se provádí po prostudování kapitoly 1 teoretické části.</p> <p>Obsah cvičení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vyměňte si seznamy potřeb, které jste si vytvořili během cvičení 1. - Základní potřeby, sociální potřeby a přání jsou vyznačeny barevně. - Seznam se vrátí původnímu autorovi a o případném doplnění se společně diskutuje. <p>Alternativní řešení: V průběhu hodiny se účastníci seznámí s potřebami, které mají být uspokojovány: Učitel pod vedením žáků rozlišuje základní potřeby, sociální potřeby a přání v seznamu napsaném na tabuli.</p>
Cíle	Žák dokáže rozlišit základní potřeby, sociální potřeby a přání.
Materiály	Seznam potřeb a barevné tužky / seznam potřeb na tabuli a barevné fixy.
Čas	Minimálně 5 minut
Velikost skupiny	-
Instrukce pro učitele	V případě potřeby učitel pomůže žákům rozlišit potřeby a přání.

Aktivity 3: Soukromé statky, klubové statky, kolektivní statky, veřejné statky

Název aktivity	Cvičení 3. Soukromé statky, klubové statky, kolektivní statky, veřejné statky
Shrnutí	<p>Cvičení se provádí po prostudování kapitoly 2 teoretické části.</p> <p>Obsah cvičení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Každý žák přezkoumá svůj vlastní seznam potřeb / přání a zaznamená soukromé, klubové, komunitní a veřejné výhody. Toto cvičení lze provést také ve dvojicích. - Pokud na stávajícím seznamu chybí příklady některých statků, seznam se ve spolupráci se spolužákem aktualizuje. Cílem je sestavit seznam potřeb / přání s různými statky. <p>Alternativní řešení: V případě, že se jedná o zboží, které je potřeba, je možné použít tzv:</p> <p>Učitel pod vedením studentů označí v seznamu napsaném na tabuli soukromé, klubové, společenské a veřejné statky. V případě potřeby seznam doplní.</p>
Cíle	Žák je schopen ve svém seznamu potřeb / přání zaznamenat různé druhy výhod.
Materiály	Seznam potřeb a přání a tužka / seznam potřeb a přání na tabuli a fix.
Čas	Minimálně 10 minut
Velikost skupiny	-
Instrukce pro učitele	V případě potřeby učitel pomůže žákům identifikovat existující výhody a doplnit seznam výhod.

Aktivity 4: Problémy spojené se spotřebou společných a veřejných statků

Název aktivity	Cvičení 4. Problémy spojené se spotřebou společných a veřejných statků
Shrnutí	<p>Cvičení se provádí po prostudování kapitoly 3 teoretické části.</p> <p>Obsah cvičení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - V posluchárně se rozdělíme do skupin po 3-4 členech. - Každá skupina dostane větší papír na kreslení a barevné fixy. - Učitel zadá každé skupině jeden společný nebo veřejný statek. Může to být například řeka v místní oblasti, přírodně krásné místo, veřejný park nebo náměstí apod. - Na základě předmětu zadaného učitelem a s využitím znalostí získaných v kapitole 3 studenti sestaví příběh o problému free-riders, nadměrné spotřeby, znečištění, škodách způsobených znečištěním a externích nákladech. - Příběh zobrazí jako obrázek, kreslený vtíp, schéma apod. - Uspořádá se výstava. Divákům vysvětlí situace zobrazené na obrázku. V případě potřeby podají vysvětlení autoři obrázku.
Cíle	Žák dokáže propojit problémy spojené se spotřebou společných a veřejných statků.
Materiály	Větší papír a barevné fixy
Čas	Minimálně 25 minut
Velikost skupiny	3 - 4 žáci
Instrukce pro učitele	Před provedením studie učitel vyhledá společné nebo veřejné statky, které v dané oblasti skutečně existují a které lze využít.

Aktivity 5: Sestavení seznamu služeb sociální péče poskytovaných v mé zemi

Název aktivity	Cvičení 5. Sestavení seznamu služeb sociální péče poskytovaných v mé zemi
Shrnutí	<p>Cvičení se provádí před výukou kapitoly 5 teoretické části.</p> <p>Obsah cvičení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - V posluchárně se rozdělíme do skupin po 2-3 členech. - Skupiny studentů sestaví seznam služeb sociální péče poskytovaných v jejich zemi. - Vedle názvu služby se napíše běžné a veřejné statky a "naše potřeba, která bude uspokojena". - Jedna skupina svůj seznam představí. Ostatní skupiny mohou pomoci tento seznam doplnit. Tímto způsobem vznikne přesný seznam služeb sociální péče. <p>Alternativní řešení: V případě, že se jedná o sociální službu, která je poskytována v rámci sociální služby, je možné využít tzv:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Všichni žáci přijdou k tabuli a společně napíše seznam služeb sociální péče s uvedením statků a potřeb. - Žáci vyjmenují služby sociální péče spolu se zbožím a potřebami a učitel je napíše na tabuli.
Cíle	Žák zná služby sociální péče a dokáže je spojit s výhodami a potřebami.
Materiály	Papír a tužka / tabule a fixa
Čas	Minimálně 10 minut
Velikost skupiny	2-3 žáci
Instrukce pro učitele	V případě potřeby učitel pomůže při sestavování seznamu návodnými otázkami.

Aktivity 6: V jakém společensko-politickém systému žiji?

Název aktivity	Cvičení 6. V jakém společensko-politickém systému žiji?
Shrnutí	Cvičení se provádí po prostudování kapitoly 5 teoretické části. Obsah cvičení: - Při pohledu na seznam služeb sociální péče ve cvičení 5 a s využitím znalostí žáků o politice společně diskutujte o tom, v jakém společensko-politickém systému žije žák: v liberálním, sociálnědemokratickém nebo konzervativním. - Jak by vypadala sociální politika v různých systémech?
Cíle	Žák je schopen dát do souvislosti poskytování společných a veřejných statků se sociální politikou.
Materiály	Seznam služeb sociální péče sestavený ve cvičení 5.
Čas	Minimálně 20 minut
Velikost skupiny	-
Instrukce pro učitele	Učitel připraví různé vládní koalice na základě existujících stran v zemi a v případě potřeby pomůže oživit diskusi návodnými otázkami.

Aktivity 7: Jaká doporučení byste sdělili vládě své země?

Název aktivity	Cvičení 7. Viz materiály OECD "Jak se žije? 2020". Jaká doporučení byste sdělili vládě své země?
Shrnutí	<p>Cvičení se provádí po prostudování kapitoly 6 teoretické části.</p> <p>Obsah cvičení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - V posluchárně se rozdělíme do skupin po 2-3 členech. - Žáci si prostudují studii OECD "Jak se žije? 2020" video nebo slajdy a výsledky pro danou zemi. - Na základě těchto materiálů skupina sestaví seznam doporučení, která by stát mohl učinit pro zvýšení blahobytu svých obyvatel. - Zvolí se moderátor a tajemník prezentace skupinové práce. Úkolem moderátora je vést diskusi a úkolem tajemníka je napsat balíček doporučení na tabuli. - Následuje prezentace skupinové práce a diskuse, během níž je formulován balíček doporučení.
Cíle	Žák zná úlohu státu při poskytování společných a veřejných statků.
Materiály	Z webových stránek OECD "Jak se žije? 2020" obecné výsledky ve formě diapositivu nebo videa a výsledky pro jednotlivé země. http://www.oecd.org/statistics/how-s-life-23089679.htm
Čas	Minimálně 30 minut
Velikost skupiny	2-3 žáci
Instrukce pro učitele	Učitel podporuje práci žáka podle potřeby.

4. Interaktivní výuka

Kvíz

Kvíz o veřejných statcích a sociálním blahobytu je interaktivní studijní materiál, který podporuje studii o sociálním blahobytu vypracovanou v rámci projektu "Fresh-up Economics Towards Economic Literacy in Europe".

Cílem projektu "Fresh-up Economics" je začlenit sociálně-ekonomické otázky do vzdělávání dospělých tím, že poskytne vzdělávatelům dospělých informace a výukové materiály, které zvýší jejich kompetence při podpoře vzdělávání v oblasti sociálně-ekonomických otázek.

Vyzkoušejte si své znalosti o veřejných statcích a sociálním blahobytu. Kvíz obsahuje 10 otázek s výběrem odpovědi a 10 krátkých vysvětlujících příběhů.

Otázky

1. Otázka

V jakém pořadí by měly být uspokojovány potřeby a přání, aby se zvýšil lidský blahobyť?

Varianty odpovědí

- **Fyziologické potřeby, bezpečnostní potřeby a přání**
- Přání, fyziologické potřeby a potřeba bezpečí
- Přání, potřeby bezpečí a fyziologické potřeby

Vysvětlení

Blahobyť lze dosáhnout uspokojením společenských potřeb a/nebo odstraněním zbytečných přání lidí. Podle Maslowovy hierarchie potřeb je lidská pohoda založena na uspokojení fyziologických potřeb (jídlo, voda, vzduch, spánek atd.) a potřeb bezpečí (fyzická a finanční bezpečnost, jistota zaměstnání, zdraví). Tyto dvě skupiny potřeb se také nazývají základní potřeby. Když jsou základní potřeby uspokojeny, člověk usiluje o realizaci svých sociálních potřeb. Všichni vyhledáváme sociální vazby s přáteli a rodinou a chceme, aby si nás druzí vážili. Přitom se snažíme zvýšit svou sebeúctu a sebevědomí. Seberealizace je realizace plného potenciálu člověka. Jedná se o nejvyšší stupeň hierarchie, o který usilujeme.

Potřeby a přání jsou často zaměňovány za synonyma, a tak se používají zaměnitelně. Ve skutečnosti se potřeba vztahuje k něčemu, co je nutné k přežití, a touhy se týkají věcí a jevů, po kterých lidé v životě touží. Přežití člověka není ohroženo, pokud není schopen naplnit své touhy, zejména vzhledem k tomu, že touhy jsou nekonečné, protože nikdy nejsme zcela uspokojeni.

Obrázek

Maslowova hierarchie potřeb

<https://www.professionalacademy.com/blogs-and-advice/marketing-theories-maslows-hierarchy-of-needs>

2. Otázka

Cílem státu je zvýšit sociální blahobyt občanů. Pokud chce stát tohoto cíle dosáhnout, distribuci jakého typu statků by měl organizovat?

Varianty odpovědí

- Soukromé a klubové statky
- **Veřejné a společné statky**
- Společné a soukromé statky

Vysvětlení

Většina statků, o kterých lidé obvykle uvažují, jsou **soukromé statky** (soupeřící a vyloučené). Soukromými statky jsou například mobilní telefony, oblečení, auta, ledničky, hodinky, spotřební zboží a soukromé služby, jako jsou kadeřnické a kosmetické služby atd. Rozdělování soukromých statků probíhá na trhu v důsledku nabídky a poptávky.

Klubové statky (vyloučené, nekonkurenční) jsou například Wi-Fi, internet, satelitní televize, soukromé parky, soukromé silnice atd.

Společné statky (nevylučitelné, konkurenční) jsou například divoký rybolov. Pokud jeden člověk chytá ryby z veřejného jezera, není možné zabránit ostatním, aby lovíli na stejném místě; čím více jeden člověk chytá, tím se snižuje šance ostatních na ulovení ryb.

Veřejným statkem (nevylučitelným, nekonkurujícím) je například obrana státu. Není možné chránit před vojenskými útoky pouze ty lidi, kteří si národní obranu zaplatili. Zároveň přidání jedné chráněné osoby neoslabuje ochranu ostatních.

Veřejné a společné statky jsou tržním selháním. To znamená, že trh nemůže tyto statky distribuovat a je nutný veřejný zásah. Způsob, jakým vlády organizují distribuci veřejných a společných statků, závisí na přístupu vlády k sociálnímu blahobytu.

3. Otázka

Vyjmenujte účel sociální péče.

Varianty odpovědí

- Poskytovat podporu v případě nemoci, pracovního úrazu, pracovní neschopnosti a nezaměstnanosti.
- **Zajistit uspokojování základních potřeb v oblasti veřejných a společných statků.**
- Zajistit poskytování kulturních, vzdělávacích a sociálních služeb

Vysvětlení

Sociální péče je druh státní podpory, jejímž cílem je zajistit, aby členové společnosti mohli uspokojovat své základní potřeby. Často se sociální zabezpečení používá jako synonymum pro **sociální zabezpečení**, ale ve skutečnosti sociální zabezpečení zahrnuje pouze vládní systém podpory v nemoci, při pracovních úrazech, pracovní neschopnosti a v nezaměstnanosti. Nástroji souvisejícími se sociálními dávkami mohou být jak dávky, tak služby. Stát, který přebírá odpovědnost za sociální zabezpečení, se nazývá **sociální stát**.

4. Otázka

Liberální sociální stát v zájmu zvýšení sociálního blahobytu upřednostňuje hospodářský růst, který občanům umožňuje pracovat a vytvářet vlastní blahobyt. Která z těchto zemí se řídí liberálními myšlenkami?

Varianty odpovědí

- **Švýcarsko**
- Nizozemsko
- Francie

Vysvětlení

Cílem **liberálního systému** je vytvořit situaci, kdy by každý, kdo může podnikat nebo vykonávat placenou práci, tak činil a zajistil si vlastní blahobyt. Sociální dávky sice existují, ale ve většině případů pokrývají pouze potřeby nízkopříjmové pracující třídy. V liberálním sociálním státě je chudoba i sociální stratifikace vysoká.

5. Otázka

Systém, který usiluje o zvýšení sociálního blahobytu vymýcením chudoby a podporou sociální rovnosti, se nazývá:

Varianty odpovědí

- Korporativně-konzervativní systém sociálního zabezpečení

- **sociálnědemokratický systém sociálního zabezpečení**
- liberální systém sociálního zabezpečení

Vysvětlení

Cílem **sociálnědemokratického systému sociálního zabezpečení** je zrovnoprávnění společnosti. Z politického hlediska je tento systém ve svém přístupu k sociálnímu zabezpečení nápadně univerzální. Pro tento systém jsou charakteristické vysoké sociální výdaje, dekomodifikace sociálních práv a sociální stratifikace. Stát se rovněž podílí na péči o děti, seniory a bezmocné osoby. Všichni obyvatelé země jsou tak napojeni na jeden univerzální systém pojištění, z něhož každý dostává podporu založenou na výdělku a kde mají všichni stejná práva bez ohledu na postavení nebo pohlaví. Takový systém vytváří mezi občany solidaritu se státem, protože vzhledem k tomu, že každý je na státu do určité míry závislý, cítí se také povinen platit daně na udržení systému.

6. Otázka

Která instituce je hlavním poskytovatelem sociálních služeb v korporátně-konzervativním systému?

Varianty odpovědí

- **Rodina**
- Církev
- Vláda

Vysvětlení

V **korporativně-konzervativním systému** není úloha tržní ekonomiky vnímána jako potenciální záruka prosperity, stejně jako není pro dosažení prosperity nezbytná záruka sociálních práv. Dominuje udržování rozdílů ve statusu, práva jsou spojena s třídou a statusem a přerozdělovací efekt státu není považován za významný. Za důležité je považováno zachování tradičních rodinných hodnot a vliv církve. Hlavním poskytovatelem péče je tedy rodina. Státní intervence spočívá v rozdělování finanční podpory rodinám, které musí zajistit fungování sociálních služeb. Sociální zabezpečení vylučuje nezaměstnané ženy, ale matky mají rodinné dávky. Mateřské školy a další zařízení péče jsou obecně málo rozvinuté. Role dávek soukromého pojištění je pouze okrajová.

7. Otázka

V tržním hospodářství se veřejných a společných statků vyrábí méně, než společnost chce. Co je toho příčinou?

Varianty odpovědí

- Spotřebitelé nejsou ochotni tyto statky kupovat
- **Problém "free-riderů"**
- Společnosti nemohou tyto statky vyrábět

Vysvětlení

Důvodem nižší produkce veřejných a společných statků je skutečnost, že jejich spotřebu doprovází tzv. problém "free-riders". **Problém "free-riders"** je typem tržního selhání, ke kterému dochází, když ti,

kteří mají prospěch z výrobků nebo služeb, za ně neplatí nebo platí málo. Zároveň není možné vyloučit neplatíče z přístupu k těmto statkům nebo z jejich užívání. Veřejné a společné statky tak mohou být nedostatečně produkovány, nadměrně využívány nebo degradovány.

Navic, pokud jsou mezní náklady na obsluhu jednoho dalšího zákazníka v podstatě nulové, je společensky optimální nabízet produkt za nulovou cenu. Výroba veřejných statků tedy není obchodním modelem, a proto soukromé trhy nemají motivaci je poskytovat.

8. Otázka

Jak by se měl podle neoklasické ekonomické teorie řešit problém "volných jezdců"?

Varianty odpovědí

- **Veřejné a společné statky by se měly změnit na soukromé statky**
- Vláda by měla sama organizovat rozdělování veřejných a společných statků
- Trh distribuuje veřejné statky bez zásahu vlády

Vysvětlení

Ekonomové navrhuji dva způsoby řešení problému "free-rider" a problému externích nákladů:

Podle neoklasického přístupu by vláda měla sama organizovat přeměnu veřejných a společných statků na soukromé statky.

Podle keynesiánského přístupu by vláda měla sama organizovat rozdělování veřejných a společných statků pomocí různých "příkazových a kontrolních" opatření.

Rozhodnutí o tom, jakým způsobem by měla vláda zasahovat do poskytování veřejných a společných statků, by mělo vycházet z analýzy, zda přínosy ze spotřeby těchto statků převažují nad náklady společnosti na jejich zdanění. Taková analýza se však neprovádí vždy, ale je věcí politického rozhodnutí.

9. Otázka

Co se vysvětluje výrazem "tragédie společného"?

Varianty odpovědí

- **Nadměrná spotřeba veřejných a společných statků**
- Nadměrná spotřeba soukromých statků
- Nadměrná spotřeba klubových statků

Vysvětlení

Protože veřejné a společné statky nemají nabídku v tržním smyslu, jejich cena se na trhu netvoří. Ve společnosti existuje poptávka po těchto statcích, v jejímž důsledku lze ocenit hodnotu těchto statků. Čím vyšší je hodnota těchto statků ve společnosti, tím větší je poptávka a tím větší je tlak na spotřebu těchto statků, což v konečném důsledku vede k nadměrné spotřebě veřejných a společenských statků.

Takovou situaci vysvětlil G. Hardin (1968) jako "**tragédii společných statků**". Jedná se o ekonomický problém, kdy každý má motivaci spotřebovat zdroj na úkor ostatních lidí. To vede k nadměrné spotřebě, nedostatečným investicím a konečnému vyčerpání zdroje.

10. Otázka

Země používají k měření blahobytu hrubý domácí produkt (HDP). Co HDP měří?

Varianty odpovědí

- Součet cen ekonomických užitků vyprodukovaných v jednom regionu během roku.
- Součet cen ekonomických užitků vyprodukovaných jedním národem v průběhu roku
- **Součet cen ekonomických užitků vytvořených v jedné zemi v průběhu roku**

Vysvětlení

Hrubý domácí produkt (HDP) je součet cen celkové produkce ekonomických statků a služeb (dále také ekonomických statků) vyrobených v jedné zemi během roku. Mezi ekonomické statky patří například chléb, auto, dům, počítač, pohonné hmoty, ale také různé služby, jako jsou kosmetické služby apod. Růst HDP znamená pro obyvatele země lepší přístup k ekonomickým statkům a službám a možnost zlepšit si životní úroveň. Navzdory svému rozšířenému používání není HDP vhodným ukazatelem pro měření blahobytu.